

- Випуск 70. 2019. С. 236-240. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/27916>
2. UC Berkeley. URL: <http://www.berkeley.edu>.
 3. Stanford University. URL: <http://www.stanford.edu>
 4. University of Cambridge. URL: <http://www.cam.ac.uk>
 5. Нагурна Я. В. Академічна доброчесність в Україні і світі / Академічна доброчесність: виклики сучасності : Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці», Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського, Фундація ADD. Варшава, 2021. 174 с. URL: https://www.iiasc.org/wp-content/uploads/2021/05/iiasc_academic_integrity_04_2021-1.pdf
 6. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» 23.10.2018 № 1/9-650 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
 7. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
 8. McCabe D., Pavela G. Some good news about academic integrity. Change: The Magazine of Higher Learning. 2000. № 32 (5). Pp. 32-3.

ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ШЛЮБУ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Пономаренко О. М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права імені проф. О. І. Процевського ХНПУ ім. Г. С. Сковороди

У сімейному законодавстві України легально визначено дві форми організації сімейного життя, в основі яких лежить добровільність (добровільна згода; договір). Перша форма - це шлюб, друга - фактичне проживання однієї сімей без реєстрації шлюбу. Між цими двома формами організації сімейного життя є подібність і відмінність.

До спільних рис цих форм слід віднести добровільність і спрямованість (мету).

І шлюб, і фактичні шлюбні відносини є добровільними союзами, що означає, що в їхній основі лежить взаємна згода суб'єктів, яка за своєю правовою природою є не чим іншим, як договором. Саме це дає підставу

віднести обидві ці форми до договірних сімейних союзів. І хоча Верховний Суд України у своїй практиці прямо вказує на те, що шлюб - це не договір, але робить це з однією єдиною метою - позначити неможливість застосування до шлюбу положень цивільного законодавства про недійсні правочини. Однак, це жодною мірою не скасовує договірної природи і шлюбу, і фактичних шлюбних відносин, оскільки вони є не що інше як домовленість осіб, яка спрямована на настання певних правових наслідків.

І шлюб, і фактичні шлюбні відносини мають одну спрямованість (мету) - це створення сім'ї. Тобто договір, який лежить в основі цих союзів, спрямований на спільне проживання, пов'язаність спільним побутом, взаємними правами та обов'язками. Спільність усіх сфер життя, яка ґрунтується на спільному проживанні, є сутністю сім'ї та обумовлює особливості правового регулювання майнових відносин і подружжя, і фактичного подружжя. Саме вона і визначила спільні підходи законодавчого регулювання майнових відносин і в шлюбі, і у фактичних шлюбних відносинах, а саме, нормативне закріплення презумпції спільної сумісної власності (власності подружжя без визначення часток) на майно, нажите під час існування сім'ї.

Однак, між цими двома формами договірних сімейних союзів існує також і значна відмінність, яка має конститутивне значення. Відповідно до ст. 21 СК шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органах державної реєстрації актів цивільного стану. Натомість фактичні шлюбні відносини існують де факто, без юридичного оформлення. Саме факт державної реєстрації робить сімейний союз шлюбом. Проживання однією сім'єю чоловіка і жінки без державної реєстрації шлюбом не є і не тягне за собою, відповідно до ст. 21 СК прав та обов'язків подружжя.

Не викликає жодних сумнівів, що державна реєстрація шлюбу є втручання держави у сферу приватного життя людини. Сферу настільки чутливу та інтимну, в яку держава апріорі не повинна втручатися. Саме цей аргумент наводять скептики державної реєстрації сімейних союзів.

Тим не менш, шлюб з моменту утворення держави, завжди вимагав санкціонування з боку суспільства в особі держави або церкви. І це пояснювалося тим, що шлюб має важливе значення не тільки для індивіда, цей інститут виконує також і серйозні соціальні функції - народження і виховання дітей, що має серйозне значення для суспільства і держави як координатора суспільного інтересу.

У сучасній цивілістичній практиці питання державної реєстрації шлюбу приділяється мало уваги, що не знижує актуальності цієї проблеми. Звертає на себе увагу той факт, що велике число скептиків шлюбу спостерігається саме серед представників традиційних шлюбних відносин, тобто серед тих осіб, за якими право на укладення шлюбу визнавалося завжди, всіма правовими системами. До таких осіб належать гетеросексуальні пари. І навпаки, представники одностатевих союзів активно і наполегливо відстоювали і продовжують відстоювати саме своє право на шлюб, не

задовольняючись правом на укладення схожих на шлюб союзів (партнерств тощо). Тобто для тих осіб, які тривалий час були позбавлені права на укладення шлюбу, шлюб становить особливу цінність. І з урахуванням того, що шлюб від інших сімейних союзів відрізняє саме державна реєстрація, можна дійти висновку, що саме державна реєстрація має важливе значення не тільки для держави, а й для індивідумів.

Що ж являє собою сутність державної реєстрації шлюбу та яке її юридичне значення в сучасному суспільстві?

У законодавстві України нормативно зазначені мета та значення державної реєстрації шлюбу. Відповідно до ст. 9 Закону України "Про державну реєстрацію актів цивільного стану" державна реєстрація актів цивільного стану проводиться з метою забезпечення реалізації прав фізичної особи та офіційного визнання та підтвердження державою, зокрема, факту шлюбу. А згідно зі ст. 27 СК державну реєстрацію шлюбу встановлено для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства.

Такі формулювання законів мало що дають для розуміння сутності державної реєстрації шлюбу та її значення. Однак, комплексний аналіз сімейного законодавства дає змогу сформулювати відповіді на поставлені запитання.

По-перше, державна реєстрація шлюбу має доказове значення. Сам факт державної реєстрації є доказом існування шлюбу та дня його укладення. У фактичних шлюбних відносинах факт проживання однією сім'єю та дату початку такого проживання необхідно доводити в судовому порядку.

По-друге, з державною реєстрацією шлюбу пов'язані певні правові наслідки:

- з дня державної реєстрації шлюбу виникають подружні правовідносини, змістом яких є особисті немайнові права, речові права, зобов'язальні права. При цьому відповідно до ст. 21 СК проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя;

- з дня державної реєстрації шлюбу особи набувають правового статусу подружжя, з наслідками в різних сферах, які передбачені законом для осіб з таким правовим статусом. У житловому праві у подружжя виникає право на проживання у житловому приміщенні, що належить другому з подружжя. У спадковому праві подружжя є спадкоємцями першої черги, у них виникає право на складання заповіту подружжя. Також певні правові наслідки, пов'язані з подружнім правовим статусом, передбачені в медичному праві, праві соціального забезпечення, корпоративному праві, кримінальному та кримінально-процесуальному праві та інших сферах законодавства. Особам, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, сімейно-правовий статус необхідно доводити в судовому порядку;

- з дня державної реєстрації шлюбу приводяться в дію презумпції, закріплені в сімейному законодавстві. До таких презумпцій належать - презумпція спільної сумісної власності (майно, нажите подружжям за час шлюбу, вважається таким, що належить їм на праві спільної сумісної власності); презумпція згоди чоловіка/дружини на правочини, вчинені іншим із подружжя; презумпція рівності часток у разі поділу спільної власності; презумпція батьківства і материнства (дитина, яка зачата і (або) народжена у шлюбі, походить від подружжя);

- з державною реєстрацією шлюбу пов'язане також право на зміну прізвища одним із подружжя на прізвище другого з подружжя або на приєднання свого прізвища до прізвища другого з подружжя (право на подвійне прізвище). Право на зміну прізвища в такій процедурі не мають відповідно особи, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу;

- з державною реєстрацією шлюбу пов'язане виникнення у нареченого і наречених;

- з державною реєстрацією шлюбу пов'язане виникнення у нареченого і нареченої права на проходження медичного обстеження;

- державна реєстрація шлюбу породжує у подружжя право на укладення сімейних договорів (шлюбного договору, аліментного договору та інших). Особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах права на укладення таких договорів, згідно з чинним СК, не мають.

По-третє, у процедурі реєстрації шлюбу перевіряються наявність умов і відсутність перешкод до укладення шлюбу, що дає підстави для закріплення презумпції правозгідності шлюбу (ст. 37 СК).

Крім юридичної ролі, реєстрація має також значне моральне і психологічне значення для осіб, які його укладають. Сам процес прийняття рішення про укладення шлюбу, пропонування шлюбу та надання згоди на шлюб, подання заяви, підготовка до весілля, які передують державній реєстрації, урочиста церемонія реєстрації шлюбу свідчить про зрілість ухваленого рішення та усвідомлення наслідків, пов'язаних із реєстрацією шлюбу. Усі ці процедури, як правило, відсутні у випадках, коли особи починають жити однією сім'єю без реєстрації шлюбу.

Саме тому, шлюб саме як зареєстрований сімейний союз чоловіка і жінки, навряд чи коли-небудь застаріє і буде замінений іншими формами сімейних союзів. Можуть бути змінені правила державної реєстрації, наприклад, держава може делегувати державну реєстрацію, наприклад, нотаріусам. Можуть бути змінені суб'єкти, за якими держава визнає право на шлюб. У європейських правових системах такі зміни вже відбулися, і право на шлюб було визнано за всіма людьми, не залежно від їхньої сексуальної орієнтації. В Україні такі зміни ще мають відбутися. Можуть бути змінені вимоги до шлюбу (умови та перешкоди). Однак, факт державної реєстрації, який перетворює сімейний союз на шлюб, навряд чи буде скасовано в найближчому майбутньому.